

УДК 17.022.1:37.091.1-057.212**Долженков Олег**

*завідувач кафедри освітнього менеджменту та публічного управління
Південноукраїнського національного педагогічного
університету ім. К. Д. Ушинського, д. політ. н., доцент*

УПРАВЛІННЯ ІМІДЖЕМ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ

У статті проводиться аналіз особливостей формування іміджу та розглядаються основні його особливості. Також розглянуто низку актуальних проблем, що виникають під час формування професійного іміджу менеджера освіти. Подано аналіз наукових поглядів щодо визначення поняття «імідж» та «професійний імідж». Запропоновано шляхи управління іміджем сучасного менеджера освіти.

Ключові слова: імідж, управління, менеджер освіти, складові іміджу, заклади освіти, структура професійного іміджу.

Oleg Dolzhenkov

*head of educational management and public administration Department,
South-Ukrainian National Pedagogical University
named after K.D. Ushynsky, Doctor of political science, Docent*

RULING THE IMAGE OF MODERN EDUCATIONAL MANAGER

For the years of independence in Ukraine research of image of leader were mainly situational. There are various interpretations of basic concepts, there is incomplete reflection of structure of image of leader of educational institution, not clarified is psychological description of levels of forming of this phenomenon, directions of producing image of leaders of establishments of education are not expressed with certainty. In latter days interest to scientific researches in educational imageology grew sharply, however integral conception concerning process of controlling formation image of manager of education is still not created.

The purpose of this research is a study of features of image of modern manager of education as well as determination of effective and actual ways of his perfection. Achievement of this purpose is foreseen by the decision of such related tasks: to analyse a concept «image» and «professional image»; to define the structure of image and its constituents; to select basic problems in forming of professional image of manager of education; to develop the system of recommendations for the improvement of image of modern manager of education.

The conducted analysis of encyclopaedic literature testifies that a concept «image» is explained as: appearance of person (in particular its kind and manner of behaviour), directed on forming of public opinion or picture of it; artificial imitation or presentation of external form of any object, especially persons, in public or individual consciousness by means of mass communication and psychological influence; process of forming and maintenance of the permanent positive impression about object with the purpose of creation of favourable appearance as mortgages of reliable position at the market of services.

In professional activity of managers of education are present permanent interpersonality contacts as a result of which their professional reputation is created. Under the professional image

of manager of education we understand the aggregate of his external and internal descriptions, necessary for achievement of success in professional activity.

The features of professional image of manager of education consist in being able to harmonise interests of educational organization and employees, being firm in realization of corporate policy and sensitive to the necessities and queries of people, in being decent, reliable, honest, noble, disciplined etc.

However, image of manager of education closely linked with his self-presentation in professional activity, self-estimation and presence of psychological influence on circumferential. Sociopsychological influence of manager of education on inferiors appears exactly in the motivational sphere of their co-operation, that when he must motivate inferiors by his personal example to implementation of concrete activity.

It is necessary to mark that there exists interaction between social and professional environment of functioning of image of manager of education, as there is the proper influence on forming of such image. Also important for the manager of education is to form the mikroenvironment. Analysing influence of makro- and mikroenvironment on forming of professional image of manager of education, it is worth to summarise, that personal motivation and ability to adapt oneself to the environment influences greatly on it. Therefore ruling an image is the process of adaptation to the professional and social environment through process of selection of necessary descriptions for an own image.

Firstly, important constituent of ruling image in the field of education, as well as as in any other, is personal reasons of behaviour. Nothing makes such influences on personality and circumferential, as personal explanation. Motivation of labour activity of pedagogical collective is instrumental in successful implementation of administrative decisions. Secondly, the manager of education must be able to adapt oneself to the changes of professional environment. In an educational environment a manager can play not only a role of leader but also a role of teacher. Therefore regardless of in what role the manager of education comes forward now, he must be able to correct own roles, that «professional adaptations». Thirdly, an important aspect in ruling positive image of manager in the field of education is high professionalism in the construction of business relationships with a collective on the whole, and with every worker in particular. Another constituent in forming of professional relationships with workers is non-admission of discrimination of workers by their different features (political orientation, religious views, nationality, physical disabilities, and others like that). Fourthly, the important constituent of image of manager of education is ability to accept effective administrative decisions and set contacts with the informal leaders of collective.

Consequently, there is direct dependence between the professional image of manager of education and image of educational establishment. The effective ruling of image of manager of education in professional activity is possible by taking into account factors of management and conformities to laws of an image, related to the process of interpersonality perception in business relationships. Among these factors it is possible to select basic ones: presentation of image is in the sphere of professional activity, ability to socialize with inferiors and understanding tools of personal public relations.

Key words: image, management, educational manager, image components, educational institutions, professional image structure.

Постановка проблеми. В умовах динамічних змін в основних сферах діяльності, що відбуваються в нашій країні, перед менеджером освіти постає низка актуальних завдань: запропонувати нові освітні послуги, привабити висококваліфікованих спеціалістів, знайти та залучити спонсорів, запровадити нові дослідницькі проекти тощо. У зв'язку з цим все частіше перед менеджерами постає питання щодо формування іміджу як закладу освіти, так і власного. Все це лише покращить керівництво закладом освіти та освітнім процесом.

Тому вітчизняні дослідники все частіше звертаються до досліджень західних учених у сфері публік рілейшнз, реклами, іміджелогії. Разом з цим, зарубіжний досвід адаптується до вітчизняних умов, доповнюється і розширюється з урахуванням досягнень вітчизняної науки.

Актуальність даної теми зумовлена тим, що за роки незалежності в Україні дослідження іміджу керівника мали переважно ситуативний характер. Спостерігаються різноманітні інтерпретації основних понять, які виходять із відсутності міжгалузевого співвідношення ключових дефініцій і неоднорідності поглядів на близькі їм явища. Слід констатувати, що в науковій літературі немає повного відображення структури іміджу керівника закладу освіти, не з'ясована психологічна характеристика рівнів формування цього феномену, чітко не визначені напрямки створення іміджу керівників закладів освіти.

Мета статті. Метою даного дослідження є вивчення особливостей іміджу сучасного менеджера освіти і визначення ефективних та актуальних шляхів його вдосконалення. Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких взаємопов'язаних завдань:

- проаналізувати поняття «імідж» та «професійний імідж»;
- визначити структуру іміджу та його складові;
- виокремити основні проблеми у формуванні професійного іміджу менеджера освіти;
- розробити систему рекомендацій щодо вдосконалення іміджу сучасного менеджера освіти.

Теоретико-методологічною основою дослідження є система загальнонаукових та спеціальних методів. Для розв'язання запланованих завдань використано ряд теоретичних методів. Метод системного та порівняльного аналізу був використаний для уточнення та систематизації поняттєвого апарату. За допомогою методу аналізу було досліджено наукові погляди щодо поняття «імідж». Статистично-аналітичний метод дав змогу опрацювати довідково-енциклопедичні та статистичні джерела. Системний підхід уможливив аналіз суспільної трансформації, у якій проблема іміджу особистості постає як чинник формування професійного образу керівника навчального закладу в цілому.

Аналіз останніх досліджень. З наукової точки зору проблему обґрунтування змісту лідерської спрямованості особистості майбутнього керівника розглядає О. Видай; Т. Скрипаченко працює над процесом створення іміджу керівника на основі системи елементів, серед яких важливе місце посідають організаторські здібності; дослідженню шляхів удосконалення кадрової й управлінської праці присвячені праці Л. Карамушки, М. Корнієнка, О. Сафіна, А. Філіпова. Отже, для наукового дослідження проблематики професійного іміджу менеджера освіти характерна фрагментарність.

Концептуальні основи і практичний інструментарій іміджелогії детально розглянуті в роботах Л. Браун, І. Кріксунової, З. Соловйова, М. Спіллейн, А. Панасюк, Р. Почепцова, С. Шепель; І. Альохін, Ф. Генів, Ф. Кузін, Н. Скрипаченко, Д. Френсіс досліджують сутність феномену іміджу фахівця; закономірності формування педагогічної майстерності й професійно важливих якостей майбутніх менеджерів освіти описано у працях І. Зязюн, Р. Закорченої, Я. Коломінського, А. Макаренко, С. Сухомлинського, Р. Хмельюк, Н. Шапошникової. За останній час інтерес до наукових досліджень в освітній іміджелогії

різко зріс, проте цілісної концепції щодо управління процесом формування іміджу менеджера освіти поки не створено.

Для професійної діяльності менеджерів освіти властиві постійні міжособистісні контакти, в результаті яких створюється їх репутація як про професіоналів. Імідж менеджера має багато складових, серед яких виокремлюють зовнішність та манери поведінки, ділову комунікацію, використання невербальних засобів тощо. Саме ці складові становлять основу поняття «професійний імідж». Перш ніж досліджувати особливості іміджу сучасного менеджера освіти, варто визначитись із самим поняттям іміджу.

Проведений аналіз довідкової та енциклопедичної літератури свідчить про те, що поняття «імідж» тлумачиться як: образ особи (зокрема її вигляд і манера поведінки), спрямований на формування громадської думки чи уявлення про неї; штучна імітація або подання зовнішньої форми будь-якого об'єкта, особливо особи, в суспільній або індивідуальній свідомості засобами масової комунікації і психологічного впливу; процес формування і підтримання сталого позитивного враження про об'єкт з метою створення сприятливого образу як запоруки надійного становища на ринку послуг.

Зауважимо, що І. Єрмаков аналізує поняття «імідж» як ореол, що створюється довкола конкретної особистості з метою її популяризації [1].

Водночас, на переконання Є. Абашкіної, імідж необхідно визначати як сукупність властивостей, що приписуються рекламою, пропагандою, модою, забобонами, традицією суб'єктові з метою викликати певні реакції щодо цього суб'єкта [2].

В. Коровкін дає більш коротке визначення іміджу як мистецтва «управляти враженнями» [3]. Адже відомо, що оточуючі формують свою думку про особистість протягом перших декількох секунд, ще до того, як вона починає говорити.

Спираючись на аналіз широкого спектру визначень іміджу, можливо визначитись із поняттям «професійний імідж». Отже, під професійним іміджем менеджера освіти можна розуміти сукупність його зовнішніх і внутрішніх характеристик, необхідних для досягнення успіху в професійній діяльності.

Для іміджу особистості у професійній сфері властиві певні показники, що його характеризують: особистісні цінності, що підтримуються організацією; наявність і рівень розвитку ділового стилю; задоволеність закладом освіти; задоволеність стосунками між співробітниками; низький рівень конфліктів; наявність авторитету ззовні і всередині колективу [4].

Ж. Ковалів як важливі умови створення привабливого професійного іміджу менеджера освіти виділяє духовність, мораль, а в основі знаходяться ділові й лідерські якості, комунікативні здібності, переконливість, адаптивність, оптимізм, доброзичливість [5].

Виклад основного матеріалу. Отже, особливості професійного іміджу менеджера освіти полягають в тому, щоб уміти гармонізувати інтереси навчальної організації і співробітників, бути принциповим в реалізації корпоративної політики і уважним до потреб і запитів людей, бути бездоганним, порядним, надійним, чесним, благородним, дисциплінованим та ін.

Разом з цим, імідж менеджера освіти тісно пов'язаний з його самопрезентацією в професійній діяльності, самооцінкою і наявністю психологічного впливу на оточуючих. Соціально-психологічний вплив менеджера освіти на підлеглих виявляється саме в мотиваційній сфері їх взаємодії, тобто коли йому необхідно особистим прикладом мотивувати підлеглих на виконання конкретної діяльності.

У сучасному суспільстві необхідність реабілітації освітньої сфери не викликає сумніву. Звичайно, потрібна державна підтримка менеджерів освіти, щоб вони могли створити гідний імідж своєї організації і своєї особистості. Однак, варто пам'ятати й про те, що керівники закладів освіти мають потурбуватись про підняття престижу своєї професії шляхом формування власного іміджу. В суспільній свідомості існують певні уявлення про професію менеджера освіти, яка узагальнює найбільш спільні характеристики і закріплює їх у вигляді образу-стереотипу. На наш погляд, якості, що входять до образу-стереотипу ідеального менеджера освіти, можна розцінювати як систему вимог, що пред'являються до його іміджу в сучасних умовах. Творче ж співвідношення із стереотипним зразком повинне стати внутрішнім стимулом удосконалення і саморозвитку кожного керівника закладу освіти з актуалізацією власних можливостей, з розвитком творчого потенціалу. Таким чином, імідж сучасного менеджера освіти складається зі всієї сукупності рис його зовнішності, манери поведінки і уміння спілкуватися з людьми.

Важливим теоретичним підґрунтям є компоненти формування іміджу професіонала. Л. Мітіна виділяє зовнішній, процесуальний і внутрішній компоненти. Зовнішня складова включає міміку, жести, тембр і силу голосу, стиль в одязі, манери, ходу. Професійна діяльність розкривається через процесуальну складову іміджу, яка конкретизується такими формами спілкування, як професіоналізм, пластичність, виразність. Внутрішня складова — це внутрішній світ людини, уявлення про її духовний й інтелектуальний розвиток, інтереси, цінності її особистості в цілому [6].

Г. Почепцов включає в структуру іміджу природні і спеціально створені властивості особистості: професіоналізм, компетентність, етичну надійність, гуманітарну компетентність в галузі психотехнологій [7].

Варто виділяти лише три групи якостей, що визначають індивідуальний імідж менеджера освіти:

1. Природні якості: комунікабельність, рефлексія, красномовство.

2. Характеристики особистості, її виховання та освіти. Це етичні цінності, психічне здоров'я, володіння набором певних технологій (міжособистісне спілкування, попередження і подолання конфліктів) тощо.

3. Характеристики особистості, що визначаються її життєвим і професійним досвідом.

На нашу думку, найбільш вдалою є точка зору В. Черепанової, яка виділяє дві взаємопов'язані складові в структурі іміджу особистості: відносно статичне ядро (Я-концепція) і рухливу зовнішню оболонку (візуальний, аудіальний і кінестетичний образи). Основна перевага такої моделі в тому, що вона дозволяє розглядати імідж не як окремі складові, а як цілісну систему, що складається із взаємопов'язаних елементів. Такі елементи забезпечують одночасно стійкість (ядро системи) та динамічність (зовнішня складова іміджу). Згідно з динамічною моделлю індивідуального іміджу, запропонованою В. Черепановою, ядро іміджу складається із таких компонентів: перший рівень (поверхневий) містить знання про імідж, уявлення про шляхи його формування; другий рівень включає соціальні фіксовані настанови, що складаються на основі знань, котрі впливають як на набір цих даних, так і на відношення до них; третій рівень — система ціннісних орієнтацій; четвертий рівень (глибинний) містить Я-концепцію, що виступає центральним елементом ядра іміджу, який скріплює собою три попередні рівні, замикаючи

структуру ядра. Позитивний індивідуальний імідж може бути сформований лише в разі наявності адекватної Я-концепції [8].

Необхідно зазначити, що існує певний взаємозв'язок соціального і професійного середовища функціонування іміджу менеджера освіти, оскільки є відповідний вплив на формування такого іміджу. Соціальне середовище виступає макросередовищем, яке охоплює всі тенденції розвитку сучасного суспільства, а професійне середовище – мікросередовище, яке включає як особистісні характеристики менеджера освіти, так і особливості функціонування навчального закладу, в якому він працює. Соціальне середовище завжди знаходиться під впливом змін і динамічних процесів, починаючи від науково-технічної революції, яка зробила великий прогрес у галузі соціальної структури і комунікаційних методів. Постійні зміни підштовхують людину до адаптації, постійного розвитку та відповідності професійним вимогам. Менеджери освіти постійно стикаються з наслідками нового досвіду і нових ідей, і у зв'язку з цим вони повинні швидше адаптуватися до нових змін у соціальному розвитку.

У випадку із формуванням іміджу менеджера освіти, макросередовище виступає зовнішнім чинником, який приводить до змін системи освіти в цілому, і статусу менеджера освіти зокрема. Наприклад, модель керівника закладу освіти ХХ-го століття відрізняється від сучасного менеджера освіти. Власне, це вплив постійних змін, що відбуваються в суспільстві – і на які людина, особливо професіонал своєї справи, має реагувати. Адже формування людини як професіонала, створення гідної репутації та іміджу потребує постійного соціального розвитку.

Важливим для менеджера освіти є також формування мікросередовища. Адже жоден професіонал не зможе сформувати імідж без власної позиції, професійних вимог та спираючись на культурні традиції. Мікросередовище впливає на образ особистості менеджера освіти, воно «призначає» менеджерів освіти власні суб'єктивні ролі. У різних навчальних ситуаціях керівники у сфері освіти грають певні ролі, виходячи з необхідності й особистісних мотивів. Все це відбивається на різних складових, починаючи від одягу і стилю зачіски та закінчуючи комунікаціями і поведінкою. Наприклад, менеджер освіти виступає у якості лідера на засіданні або діловій зустрічі, як психолог – коли зустрічається з учнями, як підлеглий – коли знаходиться на засіданні керівних органів.

Аналізуючи вплив макро- і мікросередовища на формування професійного іміджу менеджера освіти, варто зробити висновок, що на це впливає особистісна мотивація та уміння адаптуватися до навколишнього середовища. Тому управління іміджем є процесом пристосування до професійного і соціального середовища через самоорганізацію процесу відбору необхідних характеристик для власного іміджу. Отже, функціонування іміджу менеджера освіти – це постійна його видозміна відповідно до професійних вимог і самореклама через різні методи публічної самопрезентації. Оскільки соціальне і професійне середовище здійснює значний вплив на функціонування професійного іміджу менеджера освіти, у багатьох випадках це викликає певні труднощі в процесі його управління. Перша проблема полягає в помилковій комунікації. Процес взаємодії менеджера освіти із навколишнім середовищем уявно виглядає як обмін повідомленнями. Інколи інформаційні сигнали не знаходять свого адресата під час спілкування, втрачають свій сенс і залишаються непрочитаними. Ось це завжди призводить до провалу створеного професійного образу. Причиною таких невдач є відсутність у менеджера освіти інформації про навколишнє середовище, що в свою чергу призводить до спонтанних необдуманих рішень, «сліпого» самоврядування, відсутності професійної мотивації тощо. Ще однією проблемою управління

професійним іміджем є конфлікти, котрі виникають в процесі міжособистісної взаємодії. Мотивація конфліктів буває різною, але в основному вона пов'язана з власними уявленнями кожного учасника щодо власної ролі у професійному середовищі. Вагомий авторитет і лідерська позиція особистості в більшості випадків викликають конфліктні ситуації, зокрема, у сфері освіти. Наявність декількох лідерів у одному колективі лише ускладнює ситуацію та посилює можливість виникнення непорозумінь на цьому підґрунті. А конфронтація в професійній діяльності ніколи не дозволить ефективно управляти власним іміджем. Третя проблема пов'язана з невідповідністю професійного іміджу менеджера освіти інноваційним тенденціям. Це означає, що керівник ні в якому разі не повинен на якомусь етапі зупинитись у професійному розвитку, самоосвіті та вдосконаленні. Це важливо для того, щоб бути в центрі подій та постійних змін, що відбуваються в суспільстві та в освіті, зокрема [9].

Аналізуючи чинники ефективного функціонування професійного іміджу, можна уникнути вищеперелічених проблем та недоліків у формуванні іміджу менеджерів освіти.

Першою вагомою складовою під час формування іміджу у сфері освіти, як і в будь-якій іншій, є особистісні мотиви поведінки. Ніщо краще не впливає на особистість та оточуючих, як особиста вмотивованість. Мотивація трудової діяльності педагогічного колективу сприяє успіху виконання управлінських рішень. Крім того, формування власної моделі поведінки менеджера сприяє створенню репутації самостійного компетентного керівника-лідера. Заклад освіти, яким керує менеджер із такою репутацією, приваблює вчителів, учнів та їх батьків. Таким чином, особистісна вмотивованість менеджера у сфері освіти впливає на кількість і якість освітніх послуг, що надаються.

По-друге, менеджер освіти повинен уміти адаптуватися до змін професійного середовища. В освітньому середовищі менеджер може виступати не лише в ролі керівника, а й в ролі вчителя. Тому незалежно від того, в якій ролі наразі виступає менеджер освіти, він повинен вміти коригувати власні ролі, тобто «професійні адаптації».

По-третє, важливим аспектом у формуванні позитивного іміджу менеджера у сфері освіти є високий професіоналізм у побудові ділових відносин із колективом загалом, та із кожним працівником зокрема. Керівнику слід уникати упереджень, бути об'єктивним під час спілкування з працівниками. Ще однією складовою у формуванні професійних відносин із працівниками є недопущення дискримінації працівників за різними ознаками (політична орієнтація, релігійні погляди, національна приналежність, фізичні вади тощо).

По-четверте, вагомою складовою іміджу менеджера освіти є вміння приймати ефективні управлінські рішення та встановлювати контакти із неформальними лідерами колективу. Для швидкого реагування на виникаючі ситуації та прийняття ефективних управлінських рішень менеджеру важливо підвищувати свій професійний рівень та вдосконалювати вміння і навички, постійно підвищуючи кваліфікацію та навчаючись. Застосовуючи набуті знання в межах конкретного закладу освіти та педагогічного колективу, менеджеру освіти необхідно володіти інформацією щодо напрямів, за якими працюють різні підрозділи підпорядкованої йому освітньої структури. Адже некомпетентність дуже швидко помічається співробітниками, в результаті чого страждає авторитет самого керівника. Найважливішою вимогою до управлінського рішення є його реалізація. Перш ніж прийняти рішення, менеджер освіти повинен з'ясувати наявність необхідних для цього матеріальних і кадрових ресурсів, прорахувати можливі наслідки. Участь широкого кола співробітників у обговоренні проекту рішення і в ухваленні його дає можливість не лише отримати додаткову інформацію, але і провести ефективний розподіл завдань в межах колективу. Для підтримки нормального морально-психологічного клімату в педагогічному колективі необхідно

встановлювати і підтримувати контакти з неформальними лідерами, що впливають на поведінку співробітників, прагнути разом з ними вирішувати проблеми і конфліктні ситуації, що виникають. Отже, командні взаємовідносини лежать в основі професійного успіху сучасного менеджера освіти.

Висновки. Таким чином, існує пряма залежність між професійним іміджем менеджера освіти та іміджем навчального закладу: якщо менеджер освіти вдало керує своїм структурним підрозділом, то складається думка про нього як про компетентного керівника – і в результаті його діяльності виникає довіра як до закладу освіти, де він працює, так і до нього як до професіонала. Ефективне функціонування іміджу менеджера освіти в професійній діяльності можливе шляхом врахування факторів управління іміджем та закономірностей, пов'язаних з процесом міжособистісного сприйняття в ділових відносинах. Серед цих факторів можна виокремити основні: самопрезентація іміджу в сфері професійної діяльності, вміння спілкуватися з підлеглими та врахування засобів особистісного піару.

Література.

1. Єрмаков І. Г. Імідж школи на порозі ХХІ століття: практ. посіб. Київ, 2013. С. 85.
2. Абашкина Е., Егорова Е. Имидж лидера: психол. пособие для политиков. Москва, 2014. С. 203–204.
3. Коровкін В. Образ ідеального керівника в історії науки управління. Управління школою. 2006. Вип. 32–33. С. 3.
4. Шепель В. М. Имиджеология: Секреты личностного обаяния. Москва: ЮНИТИ, 1997. С. 84.
5. Ковалів Ж. В. Іміджеологія сучасного освітнього менеджера: навчальний посібник: навч. посіб. Одеса: управління навчальними закладами, 2018. С. 34.
6. Митина Л. М., Митин Г. В., Анисимова О. А. Профессиональная деятельность и здоровье педагога: учеб. пособ. Москва: Академия, 2015. С. 156–157.
7. Почепцов Г. Г. Имиджелогия: Теория и практика. Київ: Адеф – Україна, 1998. С. 301–302.
8. Черепанова В. Н. Педагогическая имиджеология. Тюмень: ТОГИРРО, 1998. С. 296.
9. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування: навч. посібник. Київ: Професіонал, 2004. С. 76–77.